

سنجش و اولویت‌بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی شهرستان دلفان با استفاده از مدل تصمیم‌گیری ویکور (مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی)

احدالله فتاحی¹: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

ناصر بیات: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

علی امیری: استادیار جغرافیای انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران

رضا نعمتی: کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران

چکیده

در بین ابعاد چندگانه توسعه پایدار، بعد اجتماعی یکی از ابعاد اصلی شناخته می‌شود. در این بین پایداری اجتماعی به عنوان یکی از ابعاد توسعه پایدار بیش‌تر با ابعاد کیفی زندگی انسانی همگام است و بر مفاهیمی چون آینده‌نگری، عدالت محوری، مشارکت، توانمندسازی، دسترسی برابر، ارتقاء هویت فرهنگی و ثبات نهادی تأکید دارد. هدف از این پژوهش سنجش و اولویت‌بندی مقدار پایداری اجتماعی در محدوده روستاهای دهستان خاوه شمالی از توابع بخش مرکزی شهرستان دلفان استان لرستان است. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است؛ بدین‌منظور از مدل تصمیم‌گیری چند معیاره‌ی ویکور (VIKOR) و شیوه‌های تحلیلی مربوطه جهت رتبه‌بندی 10 روستای مورد مطالعه استفاده شد. سرانجام در این مدل مقدار Q بیانگر رتبه نهایی هر روستا از مجموع 11 شاخص مورد مطالعه است. این مقدار بین عدد صفر تا یک تعیین می‌گردد و هرچه به عدد صفر نزدیک‌تر باشد نشان دهنده مطلوبیت پایداری اجتماعی و هر چه به عدد یک نزدیک‌تر نشانگر ضعف پایداری اجتماعی است. در این راستا حجم نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری کوکران برابر با 150 خانوار روستایی تعیین گردید. بر پایه یافته‌های پژوهش، شاخص‌های یازده‌گانه پایداری اجتماعی در چارچوب مدل ویکور نشان می‌دهند که روستاهای کفراج، سراب غضنفر و ایرانشاهی بالاترین و روستای سرخانجوب سفلی، نورمحمد زمانه و عزیزآباد پایین‌ترین مقدار پایداری اجتماعی را در بین روستاهای نمونه دارند. هم‌چنین میانگین Q در 10 روستای مورد مطالعه برابر با 0.520 بدست آمد که نشان می‌دهد در مجموع پایداری اجتماعی در دهستان خاوه شمالی پایین‌تر از حد متوسط است. لذا در راستای بهبود سطح پایداری اجتماعی در دهستان خاوه شمالی می‌بایست اقداماتی چون توزیع عادلانه امکانات و فرصت‌ها؛ ارائه خدمات اجتماعی مناسب و کافی برای همه افراد جامعه، بویژه در بخش‌های آموزش و سلامت؛ رفع تبعیض‌های اجتماعی و جنسیتی؛ ارتقاء مسوولیت‌پذیری سیاسی و مشارکت اجتماعی را در کانون برنامه‌ریزی توسعه اجتماعی قرار داد.

واژه‌های کلیدی: توسعه پایدار روستایی، پایداری اجتماعی، مدل تصمیم‌گیری چند معیاره، مدل ویکور، خاوه شمالی، دلفان.

¹ نویسنده مسئول: fatahi.ahad@yahoo.com، 0218849701

بیان مسأله:

پس از گزارش کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه (WCDE) به سازمان ملل متحد (UN) که در آن تأکید کرده بود که توسعه پایدار نیازمند توجه هماهنگ به شرایط اجتماعی، زیست محیطی و اقتصادی می‌باشد، پایداری اجتماعی به‌گونه رسمی مورد تأکید قرار گرفت. از آن پس تاکنون در ادبیات توسعه پایدار و پایداری، مباحث اجتماعی از اهمیت بنیادین و بسیار مهمی برخوردار بوده و پیوند تنگاتنگ و استواری با دیگر عناصر مطرح در این زمینه دارد. در واقع به همراه محیط زیست و اقتصاد، ملاحظات اجتماعی سه عنصر بنیادین پایداری به شمار می‌آیند (Scoot at el, 2000:434). پایداری اجتماعی در مناطق روستایی نیز عبارت است از دستیابی به زندگی سالم از راه رفع نیازهای اساسی آحاد جامعه روستایی با لحاظ کردن کیفیت زندگی و همگام با حفظ کیفیت محیطی و مرتبط با نظام‌های اقتصادی برای دستیابی به بالاترین سطح رضایت از زندگی (پورطاهری و همکاران، 28:1390). برای ارزیابی و سنجش پایداری اجتماعی در مناطق روستایی بر حسب شرایط منطقه و مسأله مورد مطالعه، معرف‌ها و نماگرهای گسترده و متنوعی در کانون توجه بوده و از این رو تدفیق نوع نگاه به شاخص‌ها و روش‌های اندازه‌گیری و اولویت‌بندی گزینه‌ها از ضرورت‌های مراحل ارزیابی پایداری است.

امروزه قلمرو بحث پیرامون پایداری اجتماعی از موضوع خروج جمعیت از روستاها همچنان یک مسأله بسیار جدی در بسیاری از مناطق روستایی است. در حقیقت، محث پایداری اجتماعی بر همه ابعاد اجتماعی و نیازمندی‌های جمعیت روستایی دلالت دارد؛ مانند، فراهم بودن امکانات آموزشی از سطح ابتدایی تا تحصیلات تکمیلی از راه گزینه‌هایی چون آموزش از راه دور، دسترسی مناسب به انواع خدمات بهداشتی و درمانی با کیفیت، دسترسی مناسب به امکانات فرهنگی و هنری و سایر امکاناتی که لازمه زندگی اجتماعی انسان مدرن است (Llyall & et, 2005:111).

دستیابی به پایداری اجتماعی از راه بهبود مداوم شاخص‌های تبیین‌کننده آن زمینه‌ساز ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی ساکنان روستایی می‌شود و توانایی جامعه روستایی را در جهت بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی، اجتماعی و اقتصادی را متناسب با اهداف توسعه پایدار فراهم می‌سازد. منطقه مورد مطالعه پژوهش از مناطق کمتر برخوردار یا محروم کشور شناخته می‌شود و به نظر می‌رسد از بعد پایداری اجتماعی با چالش‌های بسیاری روبرو است. این چالش را می‌توان در ارتباط بالا بودن مقدار فقر سطح در روستاهای مورد مطالعه؛ عدم تعادل و توازن در توزیع خدمات امکانات، و زیرساخت‌های توسعه؛ ضعف بنیان‌های سرمایه‌ای در ابعاد گوناگون؛ مهاجرت های روستا شهری؛ پایین بودن سطح دانش و مهارت‌های نیروی انسانی و غیره تعریف و تبیین کرد. شناخت وضعیت پایداری اجتماعی از راه شاخص‌های مناسب با اندازه‌گیری دقیق می‌تواند چشم انداز روشنی در اختیار برنامه‌ریزان و مسئولان قرار دهد تا با درک درست از نارسایی‌ها و چالش‌های موجود از منظرگاه اجتماعی بستر مناسبی برای نیل به توسعه پایدار روستایی فراهم گردد. این پژوهش با استفاده از تکنیک رتبه بندی ویکور¹ سنجش پایداری اجتماعی سکونت‌گاه‌های روستایی در محدوده دهستان خاوه شمالی شهرستان دلفان از استان لرستان را در کانون هدف قرار می‌دهد. تکنیک ویکور (راه حل سازشی و بهینه سازی چند معیاری) به عنوان یک روش تصمیم‌گیری چند معیاره برای حل یک مسئله تصمیم‌گیری گسسته با معیارهای نامتناسب (واحدهای اندازه‌گیری گوناگون) و متعارض توسعه داده شده است (امیری، 169:1389). مدل ویکور جزء مدل‌های جبرانی در برگزیده روش‌هایی است که مبادله در بین شاخص‌ها در آنها مجاز می‌باشد. یعنی بطور مثال تغییر (احتمالاً کوچک) در یک شاخص می‌تواند به‌وسیله تغییری مخالف در شاخصی دیگر جبران شود. (فتحعلی و همکاران، 1388: 5). بدین‌منظور نخست با استفاده از منابع موجود در زمینه پایداری اجتماعی با تأکید بر مناطق روستایی

¹ - Vikor

ابعاد گوناگون موضوع تشریح می‌گردد، و بر این مبنا شاخص‌های مناسب جهت سنجش پایداری اجتماعی استخراج می‌شود. در ادامه ابزار مناسب جهت گردآوری داده‌های مورد نیاز متناسب با شاخص‌های مورد نظر طراحی و پس از انجام مطالعات میدانی داده‌های بدست آمده با استفاده از مدل ویکور تجزیه و تحلیل می‌گردد و سرانجام بر پایه نتایج حاصله راهکارهای مناسب ارائه خواهد شد.

مبانی نظری:

توسعه پایدار فرایندی است که با سازمان‌دهی و تنظیم رابطه انسان و محیط و مدیریت بهره‌برداری از منابع و محیط زیست، دستیابی به تولید فزاینده و مستمر، زندگی سالم، امنیت غذایی، عدالت و ثبات اجتماعی و مشارکت مردم را تسهیل می‌کند. در فرایند توسعه پایدار، اهداف اجتماعی، اقتصادی و محیط زیستی جامعه در هر جا که ممکن است از راه وضع سیاست‌ها، انجام اقدامات لازم و عملیات حمایتی با هم تلفیق می‌شوند (زاهدی و همکاران، 21:1385). وود کرافت¹ (2012) معتقد است بعد اجتماعی پایداری (در مقایسه با ابعاد اقتصادی و محیطی توسعه پایدار) بیش‌تر موضوع مباحث نظری است، و در زمینه سیاست‌گذاری توسعه و برنامه‌های عملی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. عمده‌ترین تمرکز دیدگاه‌های نظری نیز پیرامون دیدگاه‌ها فلسفی و سیاسی حقوق بشر، رفاه، برابری و عدالت اجتماعی، سرمایه اجتماعی و توانمندسازی است (Woodcraft, 2012: 29). مکنزی² (2004)، دلیل کم‌رنگ‌تر بودن بُعد پایداری اجتماعی را مشکل اندازه‌گیری کمی آن می‌داند، و معتقد است بعد پایداری اجتماعی بیش‌تر ویژگی‌های کیفی جوامع انسانی را درک‌ناپذیر می‌کند و از این‌رو، اندازه‌گیری کمی ابعاد اقتصادی و محیط زیستی پایداری آسان‌تر و امکان پذیرتر است (McKenzie, 2004: 7). بنابراین، می‌توان گفت پایداری اجتماعی با حقوق اقتصادی و توانایی مردم برای مشارکت در تصمیم‌گیری جمعی پیوند استواری دارد. لازم به ذکر است که، از دیدگاه بسیاری از اندیشمندان پایداری اجتماعی با پایداری سیاسی ارتباط تنگاتنگی دارد (J. Havnevik & et al, 1999: 19).

هم‌چنین، در تعریف پایداری اجتماعی، گروهی از محققان به چهار عنصر اصلی و تعیین کننده اشاره کرده اند: عدالت اجتماعی، همبستگی اجتماعی، مشارکت و امنیت. در این معنا، مؤلفه‌های چون فرصت‌های برابر، توأم با پیشرفت برای همه انسان‌ها؛ زندگی همراه با تعاون و همکاری؛ فرصت‌های برابر همگان در جهت ایفای نقش‌های اجتماعی؛ امنیت و توانایی کافی در امرار معاش؛ ایمنی و استحکام سکونت‌گاه‌های انسانی در برابر مخاطرات طبیعی، مبنای سنجش پایداری اجتماعی قرار گرفته است (سالمی و همکاران، 58:1390). همان‌گونه که جدول شماره 1 نشان می‌دهد، رفاه انسانی، عدالت، دولت دموکراتیک و جامعه مدنی به عنوان ترکیبات اصلی پایداری اجتماعی فرض شده است، که برای ارائه یک تصویری گویاتر از هر یک از اینها، ویژگی‌هایی از توسعه انسان محور، پایداری و رفاه جامعه با هم ترکیب شده است (Dillard & et al, 2009: 21).

¹ -Woodcraft

² -McKenzie

جدول 1 اصول نوظهور ابعاد پایداری اجتماعی از دیدگاههای مختلف

	توسعه انسان محور			پایداری		کمیته رفاه 1990
	نیازهای اساسی 1970	توسعه انسانی 1990	آزادی 1999	دستور کار 21 اصول توسعه پایدار 1992	پروسه مونترال 1998 متی هود	
رفاه انسانی	هدف اول: نیازهای پایه‌ای معاش- تغذیه، آموزش- سلامتی، بهداشت؛ آبرسانی، مسکن	بهره‌وری؛ توانمندسازی	امنیت؛ فرصت‌های اجتماعی	ابعاد اقتصادی و اجتماعی؛ سلامتی؛ زندگی سازنده؛ ریشه کنی فقر؛ نیازهای اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی، فرهنگی و معنوی	ارزش‌ها و نیازهای روحی- فرهنگی؛ شغل و نیازهای جامعه؛ موسسات؛ ظرفیت جامعه؛ ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی؛ سرزندگی جامعه	جامعه قابل زندگی؛ آموزش و مراقبت‌های بهداشتی؛ دسترسی به کالاها و خدمات عمومی؛ شغل؛ حمل و نقل؛ مسکن
برابری	فرصت‌های عادلانه اقتصادی	برابری اقتصادی؛ برابری سیاسی	فرصت‌های اقتصادی	ابعاد اقتصادی و اجتماعی کاهش نابرابری؛ استاندارد زندگی	برابری اجتماعی؛ ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی	دسترسی برابر عدالت اجتماعی
دولت دموکراتیک	هدف دوم: ایجاد زیرساخت‌های اجتماعی؛ حاکمیت قانون، سرمایه‌گذاری هدف 3: مشارکت دموکراتیک؛ تعیین سرنوشت خود؛ مشارکت ملی و هویت فرهنگی	آزادی سیاسی؛ تانمندسازی؛ آزادی سیاسی	ضمانت شفافیت؛ حقوق مدنی؛ آزادی‌های سیاسی؛ حقوق مدنی آزادی‌های سیاسی	حکومتمداری؛ حاکمیت قانون؛ قوانین محیطی سیاست فراگیر مراقبت از مردم؛ مشارکت دموکراتیک؛ مشارکت شهروندان، بومیان، زنان و جوانان مشارکت گسترده	ظرفیت نهادی؛ همکاری مشارکتی؛ شایستگی سازمانی؛ مشارکت عمومی؛ ظرفیت اجتماع؛ همکاری مشارکتی؛ سرپرستی؛ انعطاف‌پذیری جامعه	جامعه فراگیر در سیاست عمومی؛ دموکراسی، کارایی؛ برابری؛ جوامع مکمل و تسهیلگر تصمیم‌گیری و گفتگوی همگانی آگاهانه؛ یکپارچه سازی و فراگیر کردن همکاری‌های اجتماعی

منبع: (Dillard & et al, 2009: 21).

چشم‌اندازهای جغرافیایی بازتاب دهنده سیر تکاملی ویژگی‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی مردم ساکن در یک منطقه، در طی زمان هستند؛ به گونه‌ای که گفته می‌شود، ساختارهای حاکم بر جامعه در طول زمان منجر به شکل‌گیری چشم‌اندازهای مرتبط با ساختار آن جامعه می‌شوند (Wylli, 2007: 49). آنچه که امروزه به عنوان توسعه پایدار یا ناپایدار در جوامع دیده می‌شود دستاورد خواست و عملکرد ساختارهای گوناگون قدرت، اقتصاد، فرهنگ در جامعه به‌شمار می‌رود. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که تاثیر ساختارهای گوناگون در برقراری توسعه پایدار دارای اهمیت بسزایی است. مفهوم پایداری اجتماعی به‌گونه عمده با ابعاد کیفی همگام است و با مفاهیمی چون زندگی انسانی و احساس رفاه مورد ارزیابی قرار می‌گیرد (پورطاهری و همکاران، 10: 1389). در تبیین و ارزیابی پایداری اجتماعی شاخص‌هایی چون احساس بهتر بودن، کیفیت افراد با خانواده، دوستان، همکاران و اجتماع، نشانه‌های روانی شامل اضطراب، افسردگی، ترس و مقدار محرومیت نسبی، کیفیت محیط پیرامونی زندگی برای زیست، و مانند اینها مورد ارزیابی قرار می‌گیرند (فتاحی، 35: 1389).

در توسعه اجتماعی، دگرگونی جامعه در کلیت آن مورد نظر نیست، بلکه توجه اساسی بیشتر بر تغییر رو به بهبود زندگی و ارزیابی جریان‌ها و تحول‌های اجتماعی نیز در راستای بهبود کیفیت زندگی انسانی انجام می‌پذیرد تا پاسخگویی به نیازهای انسانی مدنظر قرار گیرد. از این رو در راهبردهای توسعه اجتماعی، آنچه در کانون توجه است، نیازهای رفاهی، فرهنگی و روانی و نیز در زمینه تطبیق‌پذیری و نیاز به رشد و ترقی است که در مجموع، از عمده‌ترین نیازهای انسان در جامعه مدرن به‌شمار می‌روند (نظرپور، 36: 1378). بررسی‌ها نشان می‌دهد که مؤلفه‌های متعددی مبنای شناخت پایداری اجتماعی در سطح جوامع روستایی و شهری بوده‌اند. در این راستا،

«سازمان توسعه و همکاری‌های اقتصادی¹» مباحث کلیدی توسعه پایدار در زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی را بویژه در دو بخش مطرح کرده است:

- 1 کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی؛ مانند قابلیت دسترسی به خدمات بهداشتی و آموزشی، مسکن، درآمد و مقدار محرومیت؛
 - 2 جمعیت شناختی؛ شامل مولفه‌هایی چون تراکم جمعیت، تغییر ساختار جمعیت، الگوهای مهاجرت میان روستا و شهر، و مباحث فرهنگی (Brayden, 2002:9). با این توصیف باید گفت مبحث رفاه اجتماعی از اصولی‌ترین مولفه‌های تشکیل دهنده پایداری اجتماعی بویژه در سطح جوامع روستایی است.
- در گزارش کمیسیون براتلند به نام «آینده مشترک ما» (1987)، پایداری اجتماعی به‌گونه تلویحی در ارتباط با برابری بین نسلی و جهانی مطرح گردید؛ سپس این موضوع در گزارش کنفرانس جهانی ریودوژانیرو به نام «دستور کار 21» (1992) در پیوند با مفهوم "معیشت پایدار" بسط یافت. مفهوم معیشت پایدار در نواحی روستایی تأکید زیادی بر موضوع "کاهش فقر"² دارد (Järvelä & et al, 2011:175).
- توسعه پایدار اجتماعی در مناطق روستایی به کارآیی نهادی نیاز دارد تا بستر یکپارچگی و همکاری منطقه‌ای فراهم گردد؛ و از این رو، توسعه در زمینه‌های خدمات اجتماعی، سازمان اجتماعی، آموزش و ترویج و غیره حاصل گردد. این موضوع نیازمند انجام اقدامات توسعه‌ای در چارچوب سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های کلان و جامع در سطح ملی و توجه به مشارکت دادن مردم محلی با کمک سازمان‌های جامعه مدنی در زمینه‌های گوناگونی است که با سرنوشت آنها پیوند دارد (Echeverría, 2001:125).

همگام با دیگر ابعاد توسعه پایدار، همچون بعد محیط‌زیستی که حفاظت از منابع طبیعی و پایداری اکوسیستم‌ها را در کانون توجه دارد، پایداری اجتماعی بر آینده‌نگری، عدالت محوری، مشارکت، توانمندسازی، دسترسی برابر، ارتقاء هویت فرهنگی و ثبات نهادی تأکید دارد (Heng & et al. 2009, 41).

مواد و روش تحقیق:

رویکرد کلی پژوهش از نوع پژوهش‌های کمی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها مبتنی بر داده‌های کتابخانه‌ای اسنادی و پیمایش میدانی است. نخست برای شناسایی شاخص‌های پایداری اجتماعی و نماگرهای مرتبط با آنها با تأکید ویژه مناطق روستایی از مطالعات مرتبط با حوزه تخصصی بهره‌گیری شد (جدول شماره 1). بر این اساس 11 شاخص مطرح در این زمینه شناسایی گردید و مبنای طراحی پرسشنامه به عنوان ابزار اصلی پژوهش در مطالعات میدانی قرار گرفت جدول شماره 2 برای افزایش روایی از روش یا تکنیک روایی محتوایی و صوری استفاده شد و در این راستا روایی ابزار پژوهش به تأیید تعدادی از متخصصان حوزه تخصصی رسید. سپس از تکنیک آلفای کرونباخ برای سنجش پایایی ابزار پژوهش استفاده شد و عدد 0.857 بدست آمد، که بیانگر پایایی مناسب ابزار پژوهش است. بر اساس فرمول کوکران، 150 پرسشنامه خانوار در 10 روستای دهستان خاوه شمالی که شامل تمامی روستاهای دارای بیش از 20 خانوار به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای توزیع شد. چون اغلب شاخص‌ها به صورت کیفی بودند، ابتدا از روش مقیاس دو قطبی که بهترین روش کمی کردن داده‌های کیفی است (مؤمنی، 5:1385)، استفاده شد. سرانجام بمنظور تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده حاصل از مطالعات میدانی مدل ویکور به کار رفت و در پایان بر مبنای خروجی‌ها و نتایج بدست آمده راهکاری مناسب ارائه گردید.

¹- Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)

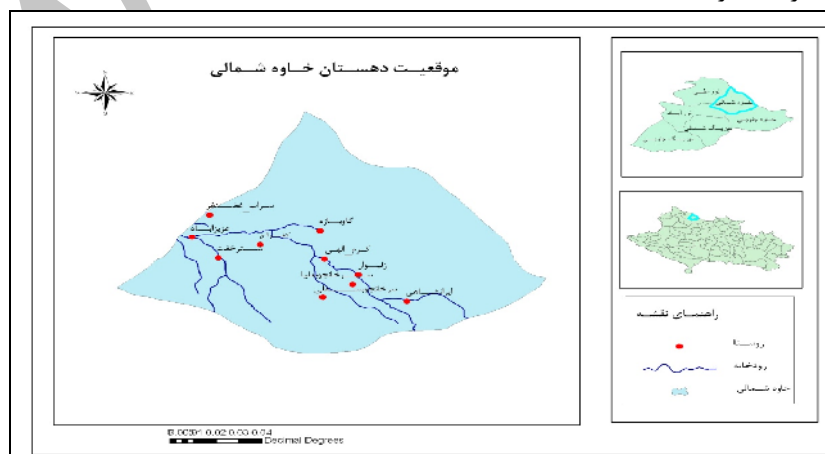
²-Poverty Reduction

جدول 2 بعد، نماگرها و شاخص‌های پایداری اجتماعی روستایی

شاخص	نماگر
مسئولیت پذیری اجتماعی	مسئولیت پذیری در انجام امور روستا، رضایت خاطر در انجام امور خانوادگی، مسئولیت پذیری در انجام کار، احساس مسئولیت در قبال روستا
امید به آینده	خوش بینی به فراهم شدن یک زندگی خوب در آینده، عدم ترس از دوره سالمندی و تامین بودن از لحاظ روحی و روانی، مهاجرت به شهر برای تامین یک زندگی بهتر
احساس خوشبختی	خوشبختی افراد از زندگی در روستا، رضایت از تفریحات و سرگرمی‌های موجود در روستا رو به پیشرفت بودن زندگی، دست یافتنی بودن خوشبختی در روستا
برون گرایی و تعامل اجتماعی	اهمیت به بازدید از اقوام و آشنایان، ترجیح مسافرت‌های جمعی به فردی، شرکت در مناسبت‌های مذهبی، دیدگاه شخص به نهادها و تشکیلات دولتی
مشارکت اجتماعی	شرکت در جلسه‌های عمومی روستا، همفکری و مشورت زنان در امور روستا، استفاده از مشارکت عمومی در فعالیت‌های عمران، مقدار تاثیرگذاری روستاییان بر اموری که از سوی سازمان‌ها ابلاغ می‌شود
رضایت شغلی	رضایت از موقعیت اجتماعی شغل، رضایت از موقعیت اجتماعی شغل، تناسب درآمد با مقدار زحمت متحمل شده، احساس امنیت شغلی، رضایت به ادامه شغل از سوی فرزندان
تعلق مکانی	علاقه به زندگی در روستا، زندگی در کنار اقوام و آشنایان، تحصیل در روستا تفریح و گذران اوقات فراغت در روستا، اشتغال در روستا، مقدار علاقه به ازدواج در روستا
رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات	رضایت دسترسی به خدمات انتظامی، رضایت از خدمات ارتباطی، رضایت از خدمات حمل و نقل عمومی، رضایت از خدمات آموزشی، رضایت از خدمات بهداشتی و درمانی، رضایت از خدمات مالی و اعتباری بانک‌ها، رضایت از آب آشامیدنی، برق و خدمات فرهنگی، رضایت از شرکت تعاونی روستایی، رضایت از خدمات ترویجی
اعتماد اجتماعی	اعتماد به توصیه‌های مروجان کشاورزی، اعتماد به شرکاء در محیط کاری، اعتماد به ماموران دولتی، اعتماد به همسایه در قبال وثیقه گذاشتن
ترس از ناهنجاری‌های اجتماعی	تاثیر برخی از جنبه‌های فرهنگ جامعه شهری، کم رنگ شدن مذهب در جامعه روستایی، مصرف مواد مخدر، سرقت اموال و احشام، افزایش طلاق
همبستگی اجتماعی	همدلی و یک رنگی بین مردم، حل اختلافات به صورت کدخامنشانه

شناخت محدوده مورد مطالعه:

دهستان خاوه شمالی یکی از دهستان‌های بخش مرکزی شهرستان دلفان است که در دشت هموار و حاصلخیز خاوه قرار دارد (شکل شماره 1). وجود رودخانه خاوه که از وسط این جلگه عبور می‌کند همراه با زمین‌های هموار و حاصلخیز شرایط بسیار مناسبی برای فعالیت‌های کشاورزی مردم این ناحیه ایجاد نموده است. مرکز دهستان خاوه شمالی روستای سراب غضنفر با جمعیت 1871 نفر می‌باشد. تعداد جمعیت و خانوار هر یک از روستاهای مورد مطالعه در جدول شماره 3 ذکر شده است.

شکل 1 موقعیت جغرافیایی دهستان خاوه شمالی

جدول 4 روستاهای مورد مطالعه دهستان خاوه شمالی

روستا	خانوار	جمعیت	تعداد نمونه
سراب غضنفر	424	1871	15
ایرانشاهی	337	1418	15
کفراج	308	1377	15
شتر خفت	337	703	15
کرم الهی	46	600	15
سرخانجوب سفلی	41	214	15
گاو بازه	139	675	15
عزیز آباد	115	140	15
نور محمدی	42	225	15
زلیوار	114	518	15

منبع: مرکز آمار ایران، 1390.

یافته‌های پژوهش:

مرحله اول: پس از جمع‌آوری داده‌ها از راه ابزار گردآوری داده‌ها (پرسشنامه) و تبدیل آنها به داده‌های کمی از راه روش مقیاس دوقطبی و ترکیب آنها، ماتریس داده‌های خام هر یک از معیارها در محدوده مورد مطالعه تعریف شد جدول شماره (5). ماتریس تصمیم‌گیری که متشکل از گزینه‌ها (سطرها) و معیارها (ستون‌ها) است. گزینه‌های ما روستاهای دهستان خاوه شمالی می‌باشد و معیارهای ما 11 معیاری هستند که در جدول شماره 3 به آنها اشاره شد و کدگذاری گردیدند (X_1 تا X_{11})، بعنوان مثال X_3 نشان دهنده معیار برون‌گرایی و تعامل اجتماعی می‌باشد. (جدول شماره 4).

جدول 4 ماتریس داده‌های خام (ماتریس تصمیم‌گیری) در دهستان مورد مطالعه

معیارها / گزینه‌ها	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9	X_{10}	X_{11}
کفراج	444	277	595	398	429	535	832	422	459	359	398
سراب غضنفر	446	283	690	348	395	497	735	410	371	375	312
ایرانشاهی	468	257	646	347	385	437	792	384	401	342	279
شتر خفت	434	261	610	310	387	401	714	370	394	397	310
کرم الهی	385	274	660	410	385	514	650	326	312	374	298
سرخانجوب	384	254	600	340	270	488	674	338	435	360	274
گاو بازه	400	249	628	290	376	460	650	380	399	356	250
عزیز آباد	428	235	605	255	230	400	640	372	380	345	210
زلیوار	350	240	650	260	355	430	655	390	340	360	310
نورمحمد زمانه	355	245	510	270	325	415	610	360	355	350	270

منبع: محاسبات نگارندگان، 1391.

مرحله دوم: پس از تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری نرمال‌سازی این ماتریس از راه فرمول زیر انجام شد، که نتایج آن در جدول شماره 5 آمده است. یک نکته مهم در شاخص‌های تصمیم‌گیری، وجود شاخص‌های مثبت و منفی با هم در یک ماتریس می‌باشد. بمنظور تطبیق مقیاس‌های گوناگون اندازه‌گیری از بی‌مقیاس‌سازی استفاده شد. برای نرمال‌سازی شاخص‌های که جنبه منفی دارند از فرمول 1 و برای شاخص‌هایی که جنبه مثبت دارند،

فرمول 2 به کار رفت. برای مثال "ترس از ناهنجاری‌های اجتماعی" شاخصی است با جهت منفی که برای نرمال سازی آن از فرمول شماره 1 استفاده گردید. (مؤمنی، 1385).

$$rij = \frac{r_i}{\sum r_k} \quad \text{فرمول 1}$$

$$rij = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum x_{ij}^2}} \quad \text{فرمول 2}$$

جدول 5 ماتریس نرمال شده

X ₁₁	X ₁₀	X ₉	X ₈	X ₇	X ₆	X ₅	X ₄	X ₃	X ₂	X ₁	معیارها گزینه‌ها
0/424	0/314	0/114	0/354	0/376	0/365	0/377	0/384	0/321	0/339	0/341	کفرآج
0/332	0/328	0/141	0/344	0/332	0/341	0/347	0/336	0/372	0/346	0/342	سرآب غضنفر
0/297	0/299	0/131	0/322	0/358	0/300	0/338	0/335	0/349	0/315	0/359	ایرانشاهی
0/330	0/347	0/133	0/310	0/323	0/275	0/340	0/299	0/329	0/319	0/333	شترخفت
0/317	0/317	0/168	0/274	0/294	0/353	0/338	0/396	0/355	0/335	0/296	کرم الهی
0/292	0/315	0/120	0/284	0/305	0/335	0/237	0/328	0/324	0/311	0/295	سرخانچوب
0/266	0/312	0/131	0/319	0/294	0/316	0/331	0/280	0/339	0/305	0/307	گاو بازه
0/223	0/302	0/138	0/312	0/289	0/275	0/290	0/246	0/327	0/288	0/329	عزیزآباد
0/230	0/315	0/175	0/327	0/296	0/295	0/312	0/251	0/351	0/294	0/269	زلیوار
0/287	0/306	0/148	0/302	0/276	0/285	0/285	0/261	0/275	0/300	0/273	نورمحمد زمانه

منبع: محاسبات نگارندگان، 1391

مرحله سوم: سپس برای بیان اهمیت نسبی معیارها لازم بود که وزن نسبی آنها تعیین شود؛ برای این کار روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP) برای تعیین وزن معیارها به کار رفت. به منظور وزن دهی به معیارهای پیشنهادی از نظرات 10 کارشناس مرتبط با حوزه تخصصی بهره‌گیری گردید. سپس در چارچوب روش تحلیل سلسله‌مراتبی (AHP)، نرم افزار Expert Choice برای تحلیل نظرات کارشناسی و محاسبه وزن هر معیار (جدول شماره 6) مورد استفاده قرار گرفت.

جدول 6 وزن هریک از شاخص‌ها بر استفاده نرم افزار Expert Choice

معیار	رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات	تعلق مکانی	رضایت شغلی	مشارکت اجتماعی	امید به آینده	مسئولیت پذیری
وزن‌ها	0/162	0/115	0/145	0/108	0/124	0/062
معیار	احساس خوشبختی	تعلق مکانی	همبستگی اجتماعی	ترس از ناهنجاریهای اجتماعی	اعتماد اجتماعی	-
وزن‌ها	0/066	0/163	0/041	0/072	0/045	

منبع: محاسبات نگارندگان، 1391.

مرحله چهارم: در این مرحله پس از اینکه ماتریس وضع موجود بر اساس فرمول‌های (1) و (2) نرمالیزه شده، ماتریس نرمالیزه شده در وزن هر یک از شاخص‌ها که از راه AHP و نرم افزار Expert Choice به دست آمد ضرب شد که ماتریس نرمال شده وزنی بدست آمد (جدول شماره 7).

جدول 7 ماتریس نرمال شده وزنی

X ₁₁	X ₁₀	X ₉	X ₈	X ₇	X ₆	X ₅	X ₄	X ₃	X ₂	X ₁	معیارها گزینه‌ها
0/027	0/013	0/008	0/015	0/060	0/041	0/038	0/041	0/019	0/049	0/021	کفراج
0/021	0/013	0/010	0/015	0/053	0/039	0/037	0/033	0/022	0/042	0/021	سراب غضنفر
0/019	0/012	0/009	0/014	0/057	0/034	0/035	0/036	0/020	0/039	0/022	ایرانشاهی
0/021	0/014	0/009	0/013	0/052	0/031	0/038	0/032	0/019	0/040	0/020	شترخفت
0/020	0/013	0/012	0/012	0/047	0/040	0/037	0/042	0/021	0/041	0/018	کرم الهی
0/019	0/013	0/008	0/017	0/030	0/038	0/035	0/035	0/019	0/038	0/018	سرخانجوب
0/017	0/013	0/009	0/014	0/047	0/036	0/038	0/030	0/020	0/037	0/019	گاو بازه
0/014	0/012	0/010	0/014	0/046	0/031	0/037	0/026	0/019	0/035	0/020	عزیزآباد
0/021	0/013	0/012	0/015	0/044	0/033	0/035	0/027	0/021	0/036	0/016	زلیوار
0/018	0/012	0/010	0/013	0/045	0/032	0/038	0/028	0/016	0/037	0/016	نورمحمد زمانه

منبع: محاسبات نگارندگان، 1391.

مرحله پنجم: در این مرحله بالاترین ارزش f_i^+ و پایین‌ترین ارزش f_i^- توابع معیار را از ماتریس تصمیم‌گیری استخراج شد. برای مثال در شاخص X_1 یعنی (مسئولیت‌پذیری اجتماعی) بالاتر ارزش شاخصی متعلق به روستای ایرانشاهی بوده است و کمترین ارزش به صورت مشترک مربوط به روستاهای زلیوار و نورمحمد زمانه بوده است (جدول شماره 8).

$$f_i^* = \max_j f_{ij}; \quad f_i^- = \min_j f_{ij}$$

جدول 8 بالاترین و پایین‌ترین ارزش معیارها

X ₁₁	X ₁₀	X ₉	X ₈	X ₇	X ₆	X ₅	X ₄	X ₃	X ₂	X ₁	ارزش‌ها/معیار
0/027	0/014	0/012	0/017	0/060	0/041	0/056	0/042	0/022	0/049	0/022	f_i^+
0/014	0/012	0/008	0/012	0/030	0/031	0/034	0/026	0/016	0/035	0/016	f_i^-

منبع: محاسبات نگارندگان، 1391.

مرحله ششم: در این مرحله فاصله هر گزینه از راه‌حل ایده‌آل مثبت محاسبه شده و سپس جمع آنها بر اساس فرمول‌های زیر محاسبه می‌شود (فرجی سبکار و همکاران، 137:1389). به عبارت دیگر در این مرحله پس از محاسبه ماتریس نرمالیزه شده و ماتریس وزن‌دار و استخراج بالاترین و پایین‌ترین ارزش برای هر شاخص بمنظور محاسبه شاخص ویکور که بر اساس آن به رتبه‌بندی گزینه‌های خود پردازیم ارزش S_j (شاخص مطلوبیت) و R_j (شاخص ناراضیتی) محاسبه گردید. (جدول شماره 9):

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-}; \quad R_j = \max_i \left[w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right]$$

جدول 9 ضرب اوزان معیارها در ماتریس تصمیم گیری و محاسبه S_i و R_i

R_j	S_j	X_{11}	X_{10}	X_9	X_8	X_7	X_6	X_5	X_4	X_3	X_2	X_1	معیارها گزینه‌ها
0/072	0/169	0/000	0/020	0/072	0/000	0/010	0/000	0/013	0/006	0/030	0/000	0/010	کفراج
0/039	0/312	0/030	0/020	0/036	0/037	0/010	0/037	0/039	0/037	0/000	0/062	0/010	سراب غضنفر
0/088	0/294	0/041	0/040	0/036	0/016	0/000	0/016	0/000	0/037	0/020	0/088	0/000	ایرانشاهی
0/115	0/461	0/030	0/000	0/036	0/043	0/043	0/115	0/046	0/036	0/020	0/079	0/020	شترخفت
0/070	0/302	0/035	0/020	0/000	0/070	0/070	0/011	0/000	0/000	0/010	0/070	0/041	کرم الهی
0/162	0/678	0/040	0/020	0/072	0/162	0/162	0/034	0/145	0/047	0/020	0/097	0/041	سرخانجوب
0/081	0/557	0/050	0/020	0/036	0/070	0/070	0/057	0/059	0/081	0/020	0/106	0/031	گاو بازه
0/124	0/724	0/066	0/041	0/036	0/075	0/075	0/115	0/092	0/108	0/020	0/124	0/020	عزیزآباد
0/115	0/606	0/030	0/020	0/000	0/086	0/086	0/092	0/072	0/101	0/010	0/115	0/062	زلیوار
0/106	0/762	0/045	0/041	0/036	0/081	0/081	0/103	0/098	0/094	0/060	0/106	0/062	نورمحمد زمانه

منبع: محاسبات نگارندگان، 1391.

مرحله هفتم: در این مرحله شاخص ویکور که همان امتیاز نهایی هر گزینه است محاسبه شد، مقدار Q بیانگر رتبه نهایی هر روستا از مجموع 11 شاخص مورد مطالعه است. این مقدار بین عدد صفر تا یک تعیین می‌گردد و هرچه به عدد صفر نزدیک‌تر باشد نشان دهنده مطلوبیت پایداری اجتماعی و هر چه به عدد یک نزدیک‌تر نشانگر ضعف پایداری اجتماعی است (جدول شماره 10).

$$Q_j = V(S_j - S^+) / (S^- - S^+) + (1 - V)(R_j - R^+) / (R^- - R^+)$$

جدول 10 محاسبه مقدار Q و رتبه بندی نهایی

ردیف	کفراج	سراب غضنفر	ایرانشاهی	شترخفت	کرم الهی	سرخانجوب	گاو بازه	عزیزآباد	زلیوار	نورمحمد زمانه
مقدار Q	0/050	0/120	0/209	0/579	0/555	0/929	0/505	0/812	0/676	0/772
رتبه بندی	1	2	3	6	4	10	5	9	7	8

منبع: محاسبات نگارندگان، 1391.

رتبه بندی براساس ارزش Q صورت گرفت به گونه‌ای که کمترین ارزش بالاترین اولویت را بخود اختصاص داده است. میانگین محاسبه شده برای Q در 10 روستای مورد مطالعه برابر با 0.520 بدست آمد که نشان می‌دهد در مجموع پایداری اجتماعی در دهستان خاوه شمالی پایین‌تر از حد متوسط است. همان‌گونه که جدول شماره 11 نشان می‌دهد بر اساس مقدار Q از نظر شاخص‌های پایداری اجتماعی، روستای کفراج با رتبه 1 در بهترین وضعیت و روستای سرخانجوب سفلی در بدترین وضعیت قرار دارد. حال با توجه به نتایج بدست آمده شروط به صورت ذیل آزمون گردید:

شرط اول:

$$Q(A^{(i)}) - Q(A^{(j)}) \geq DQ$$

که در آن $A^{(i)}$ و $A^{(j)}$ به ترتیب، گزینه‌های اول و دوم هستند و $DQ = \frac{1}{(i-1)}$ و i تعداد آلترناتیوها است.

• $DQ = 1/(10-1) = 0.111$ و $Q(A^{(7)}) - Q(A^{(1)}) \geq 0.166$ با توجه به این که مقدار Q برای آلترناتیو (گزینه) دوم برابر با 0/120 و برای آلترناتیو اول برابر با 0/050 می‌باشد، تفاضل این دو برابر با 0/070 بوده که از مقدار DQ کمتر است. بنابراین شرط اول تأیید نمی‌گردد.

شرط دوم:

• این است که گزینه اول باید هم‌چنین از نظر S یا R نیز بهترین رتبه را داشته باشد. دهستان کفراج که بهترین رتبه را از نظر شاخص Q داشت، از نظر شاخص‌های S و R بهترین رتبه را دارا است. بنابراین، شرط دوم تأیید می‌شود و دهستان کفراج رتبه اول را بخود اختصاص می‌دهد.

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها:

بر پایه مجموعه نگرش‌های پایداری اجتماعی، بویژه در مناطق روستایی، این پژوهش سنجش پایداری اجتماعی در دهستان خاوه شمالی را هدف قرار داده است. بدین منظور بر پایه ادبیات پژوهشی موجود در زمینه سنجش پایداری اجتماعی، با تاکید ویژه بر مناطق روستایی، 51 گویه در قالب 11 شاخص پایداری شامل مسئولیت‌پذیری اجتماعی، امید به آینده، احساس خوشبختی، برون‌گرایی و تعامل اجتماعی، مشارکت اجتماعی، رضایت‌شغلی، تعلق مکانی، رضایت از کیفیت دسترسی به خدمات، اعتماد اجتماعی، ترس از رواج ناهنجاری‌های اجتماعی و همبستگی اجتماعی طراحی و در چارچوب تحلیلی مدل ویکور مورد بررسی قرار گرفت. از نتایج به دست آمده می‌توان استنباط نمود، در نگاه نخست روستاهای دهستان خاوه شمالی دارای وضعیتی متفاوت به لحاظ پایداری اجتماعی هستند. همان‌گونه که جدول شماره (10) نشان می‌دهد در مجموع شاخص‌ها، روستاهای سراب غضنفر، کفراج و ایرانشاهی به ترتیب از وضعیت پایداری اجتماعی بهتری برخوردارند. بر پایه بررسی‌ها و مشاهدات پژوهش، این وضعیت در نتیجه برخورداری این روستاها از جمعیت بیش‌تر نسبت به سایر روستاها؛ دسترسی به خدمات مناسب‌تر؛ موقعیت بهتر نسبت به مرکز شهرستان است. به‌گونه‌ای که در مجموع از شرایط مناسب‌تری برخوردار بوده و در نتیجه ساکنان این روستاها از رضایمندی بیش‌تری نیز برخوردارند. روستاهای یاد شده، در مواردی چون: خدمات آموزشی، خدمات بهداشتی و درمانی، خدمات ارتباطی، خدمات حمل و نقل عمومی، خدمات مالی و اعتباری بانک‌ها، برخورداری از انواع زیرساخت‌ها مانند برق و آب آشامیدنی، و خدمات فرهنگی، وضعیت مناسب‌تری نسبت به ساکنان دیگر روستاها دارند. هم‌چنین ساکنان این روستاها به دلیل برخورداری از زمین‌های نسبتاً حاصلخیزتر و وسیع‌تر در نتیجه بالا بودن بهره‌وری و درآمد نسبتاً مناسب‌تر برای تامین معیشت، احساس رضایت‌شغلی بیش‌تری نسبت به ساکنان روستاهای دیگر داشتند در نتیجه احساس تعلق مکانی و امید به آینده و خوش‌بینی برای فراهم شدن یک زندگی خوب در آینده و هم‌چنین احساس خوشبختی افراد از روند پیشرفت و زندگی در روستا، نسبت به روستاهای دیگر بیش‌تر است. بنابراین، ساکنان این روستاها مسئولیت‌پذیری و مشارکت بیش‌تری در انجام امور مربوط به روستا، مشارکت عمومی در فعالیت‌های عمرانی، شرکت در جلسه‌های عمومی روستا، همفکری بیش‌تر در انجام امور روستا داشته‌اند. اما در مقابل جدول شماره (110) نشان می‌دهد روستاهای سرخانجوب سفلی، عزیزآباد و نورمحمد زمانه به لحاظ شاخص‌های پایداری اجتماعی پایین‌ترین رتبه را کسب کرده‌اند. این روستاها جمعیت کمتری نسبت به روستاهای دیگر دارند، ساکنان این روستاها از بسیاری از امکانات و زیرساخت‌های ذکر شده در بالا یعنی خدمات حمل و نقل عمومی، خدمات آموزشی، خدمات بهداشتی و درمانی، خدمات مالی و اعتباری‌ها و سایر زیرساخت‌ها مانند برق و آب آشامیدنی، خدمات فرهنگی، خدمات کشاورزی و ترویجی مناسب محروم هستند. هم‌چنین رضایتمندی از وضعیت اشتغال و درآمد در این روستاها در سطح پایینی قرار دارد به همین دلیل امید به آینده برای فراهم شدن یک زندگی خوب بسیار پایین بوده، به‌گونه‌ای که بسیاری از جوانان مجبور به مهاجرت و ترک روستاها شده‌اند و این مسأله منجر به برهم خوردن تعادل جمعیتی در این روستاها شده به‌گونه‌ای که جمعیت بیش‌تر این روستاها را سالخوردگان تشکیل می‌دهد. هم‌چنین نتایج پژوهش نشان می‌دهد ساکنان این روستاها انگیزه کمتری برای مشارکت در انجام امور گوناگون روستا دارند.

سرانجام در یک نتیجه‌گیری روشن از فرایند این پژوهش می‌توان گفت، در فرایند توسعه پایدار نقش پایداری اجتماعی در تحقق اهداف توسعه پایدار روستایی اهمیت بسیار بالایی دارد. از نظر اجتماعی توسعه‌هنگامی پایدار خواهد بود که شرایط زندگی با کیفیت و رضایت را برای همه مردم فراهم سازد. یکی از پیش شرط‌های بنیادین دستیابی به پایداری اجتماعی ایجاد تعادل در مناسبات انسانی با ابعاد گوناگون زیستی و محیطی، تحقق عدالت در همه زمینه‌ها و احترام به حقوق بشر است (Hytonen, 2001:16). از این‌رو، در چارچوب اهداف اجتماعی توسعه پایدار، بر مضامینی چون توانمندسازی، افزایش قدرت انتخاب، توسعه و گسترش مشارکت، ارتقای کیفیت زندگی، ظرفیت‌سازی نهادی، برون‌گرایی و تعامل اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و رفاه اجتماعی بسیار تأکید شده است. بدین ترتیب، بعد اجتماعی در تعامل با دیگر ابعاد اقتصادی و بوم‌شناختی به توسعه پایدار روستایی قوام بخشیده، کلیت موزون آن را شکل می‌دهد. در این راستا هریس و گادوین (2001) معتقدند نظام‌های پایدار از نظر اجتماعی می‌بایست توزیع عادلانه امکانات و فرصت‌ها را تحقق بخشند؛ خدمات اجتماعی مناسب و کافی، بویژه در بخش‌های آموزش و سلامت را برای همه افراد جامعه فراهم سازند؛ تبعیض‌های اجتماعی و جنسیتی را برطرف سازند؛ مسوولیت‌پذیری سیاسی و مشارکت اجتماعی را ارتقاء دهند (Harris & et al, 2001:xxix). در پایان با توجه به مجموعه یافته‌های پژوهش و بمنظور دستیابی به پایداری اجتماعی در سطح محدوده مورد مطالعه پیشنهادات زیر می‌تواند راهگشا باشند؛

- بالا بردن انگیزه ماندگاری جمعیت روستایی از راه تقویت بنیان‌های معیشتی مردم محلی با تأکید ویژه بر ایجاد اشتغال مناسب برای جوانان و افراد جویای کار؛
 - توسعه خدمات اجتماعی در سطح روستاهای مورد مطالعه بویژه در زمینه خدمات آموزشی و بهداشت و درمان؛
 - توسعه کمی و کیفی انواع زیرساخت‌های سکونت‌گاهی و ارتباطی و هم‌چنین ارتقاء دسترسی مردم به انواع امکانات؛
 - توانمندسازی اجتماعی از راه رفع هر گونه تبعیض و نابرابری، در راستای ایجاد زمینه مشارکت واقعی مردم در روند توسعه محلی؛
- لازم به ذکر است که هر گونه اقدامی در راستای بالا بردن سطح پایداری اجتماعی در محدوده مورد مطالعه و از جمله پیشنهادات بالا می‌بایست با تأکید بر اولویت‌ها انجام شود و از اصول برنامه‌ریزی اجتماعی در چارچوب فرایند کلی توسعه پایدار پیروی کند.

منابع و مأخذ:

1. امیری، مقصود (1389): «تصمیم‌گیری گروهی برای انتخاب ابزار ماشین با استفاده از روش ویکور فازی»، فصلنامه مطالعات مدیریت، سال ششم، شماره 16، تهران، صص
2. پورطاهری، مهدی، حمداله سجاسی و طاهره صادقلو (1389): «سنجش و اولویت بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی، با استفاده از تکنیک رتبه بندی بر اساس تشابه به حل ایده آل فازی»، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، سال اول، شماره 1، تهران، صص
3. پورطاهری، مهدی، زال، ابودر و عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری (1390): «ارزیابی و اولویت بندی پایداری اجتماعی در مناطق روستایی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان خرم‌بید استان فارس»، فصلنامه روستا و توسعه، سال 14، شماره 3، تهران، صص 19-49.
4. سالمی، مریم، همزه‌ای، محمدرضا و علی اصغر میرک زاده (1390): «سنجش پایداری اجتماعی زنان روستایی شهرستان سقز»، مجله مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان، سال 9، شماره 1، تهران، صص

5. فتاحی، احدالله (1389): «سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان دلفان»، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
6. فتحعلی، جعفر و فرشته میرجلالی (1388): «مکان یابی فرودگاه سمنان با استفاده از روش‌های تاپسیس و مکان‌یابی مرکز»، پژوهشنامه حمل و نقل، سال ششم، شماره 4، تهران، صص
7. فرجی سبکبار، حسنعلی و همکاران (1389): «سنجش مقدار پایداری مناطق روستایی بر مبنای تحلیل شبکه با استفاده از تکنیک بردا مطالعه موردی مناطق روستایی شهرستان فسا»، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره 72، تهران، صص 135-156.
8. مرکز آمار ایران (1390): سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهرستان دلفان، تهران.
9. مؤمنی، مصطفی (1385): «مباحث نوین پژوهش در عملیات»، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، تهران.
10. مؤمنی، منصور و اسماعیلیان، مجید (1385): «کاربرد شبیه سازی در عدم اطمینان فرایند تصمیم گیری چند معیاره (MCDM)»، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره 13، شماره 4، تهران، صص
11. نظریور، محمد. (1378): ارزش‌ها و توسعه: بررسی موردی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، انتشارات مازیار، چاپ اول، تهران.
12. زاهدی، شمس السادات و غلامعلی نجفی (1385): «بسط مفهومی توسعه پایدار»، فصلنامه مدرس، سال دهم، شماره 4، تهران، صص
13. Bryden, J. (2002): Rural Development Indicators and Diversity in the European Union. Aberdeen: University of Aberdeen, Centre for Rural Development Research of Human Geography.
14. Chye, H. L- C.& M,L. (2010): Density and Urban Sustainability: An Exploration of Critical Issues, In: Designing High-Density Cities for Social and Environmental Sustainability, Edited by Edward Ng, 2010, Earths can.
15. Dillard, J, D.Veronica. (2009): Understanding the social Dimension of Sustainability, Rutledge.
16. Harris, Jonathan M., & Neva R. Goodwin. (2001): "Volume Introduction." In A Survey of Sustainable Development: Social and Economic Dimensions, edited by Jonathan M. Harris, Timothy A. Wise, Kevin P. Gallagher, and Neva R. Goodwin. Washington, DC: Island Press.
17. Hytonen, M. (2001): Social sustainability of forestry in northern Europe: research and education, Final REPORT of the Nordic Research Program me on Social Sustainability of Forestry, Nordic Council of Ministers, Copenhagen.
18. Järvelä, M., Juhola. S. (2011): Energy, Policy, and the Environment: Modeling Sustainable Development for the North, Springer.
19. J. Havnevik K., Malmer, P. (1999): Nordic rural development research : report of the working group for Rural Development under the Nordic Joint Committee for Agricultural Research, Nordic Council of Ministers, Rural development.
20. Scott, K. Park, J. & Cocklin,C. (2000): from sustainable rural communities social sustainability: giving voice to diversity in Mangakahi valley, New Zealand, journal of Rural studies 16 (2000) 433-446.
21. Lyall, C., Tait, J. (2005): New Modes of Governance: Developing an Integrated Policy Approach to Science, Technology, Risk and the Environment, Ash gate Publishing, Ltd.

22. McKenzie, S. (2004): SOCIAL SUSTAINABILITY: TOWARDS SOME DEFINITIONS, Hawke Research Institute, Working Paper Series, No 27.
23. Opricovic, S. , Tzeng, G-Hshiung. (2006): "Extended VIKOR Method in Comparison with Outranking Methods", European Journal of Operational Research.
24. Opricovic, S., Tzeng, G-Hshiung. (2004): "Compromise Solution by MCDM Methods: A Comparative Analysis of VIKOR and TOPSIS", European Journal of Operational Research, Vol. 156, No. 2, pp. 445-455.
25. Ruben G. Echeverría. (2001): Development of Rural Economies in Latin America and the Caribbean, IBD.
26. Woodcraft, S. (2004): Social Sustainability and New Communities: Moving from concept to practice in the UK, Procedia - Social and Behavioral Sciences 68, 29-42.
27. Wylie, J. (2007): Landscape, USA, Rout edge.

Archive of SID